

SECTION 2. CRIMINAL AND CRIMINAL - EXECUTIVE LAW

2.1 Features of criminal proceedings against members of the parliament of Ukraine

Всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ч. 1, 2 ст. 24 Конституції України). Проте у виключних випадках Конституція вимагає особливого провадження щодо окремої категорії осіб, також кримінальний процесуальний закон встановлює особливості провадження щодо окремої категорії осіб (глава 37 КПК України).

Особливий порядок кримінального провадження здійснюється стосовно народних депутатів, які зазначені в ст. 80 Конституції України та у ст. 480 КПК України. Встановлення особливостей кримінального провадження стосовно таких осіб обумовлено прагненням законодавця забезпечити їх самостійність і незалежність, найбільш сприятливі умови для здійснення ними власних повноважень та захистити їх від необґрунтованого кримінального переслідування та засудження.

Окрім КПК України, особливості притягнення до кримінальної відповідальності цих осіб визначаються Конституцією України, законами України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII, «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. №1861-VI, «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. №1700-VII, та відповідними підзаконними актами: Висновком Конституційного Суду України № 2-в/2018 від 19. 06. 2018 р., Висновком Конституційного Суду України № 1-в/2018 від 06.06.2018 р. та ін.

Застосування особливого порядку кримінального провадження означає, що стосовно народних депутатів України кримінальне провадження загалом

здійснюється за правилами, встановленими спільно Конституцією України і Законами України, із врахуванням низки особливостей, визначених у КПК України. Ними є: особливі порядки затримання, застосування запобіжного заходу, повідомлення про підозру, проведення обшуку та/або слідчих дій, дострокового припинення повноважень.

2.1.1 Конституційно-правовий статус народних депутатів України

Конституційно-правовий статус народних депутатів України законодавець розкриває в Розділі IV Конституції України, Законі України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII, та деяких інших правових актах. Ст. 76 Конституції України встановлює загальні вимоги для народного депутата України: на посаду народного депутата України може бути обраний на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років громадянина України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу, не має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку, і проживає в Україні протягом останніх п'яти років. Відповідно до ст. 78 Конституції України, ч. 1 ст.3 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII народний депутат України не може мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики), входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Відповідно до п.3 ч.1 ст.3 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII народний депутат не може обіймати посаду міського, сільського, селищного голови. П.5 ч.1 ст.3 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII забороняє народним депутатам залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також займатися

адвокатською діяльністю. Усі вище перелічені види діяльності вважаються несумісними зі статусом народного депутата України.

Необхідно звернути увагу на те, що на відміну від посад інших осіб, зазначених у ст. 480 КПК України, посада народного депутата України займається на виборчій основі. Народних депутатів України не призначають, а обирають на засадах пропорційної системи за єдиними списками кандидатів у депутати у загальнодержавному виборчому окрузі, з яких формуються регіональні виборчі списки кандидатів у депутати від партій відповідно до ст.133 Виборчого Кодексу від 19.12.2019 р. № 396-IX.

Також необхідно зауважити, що відповідно до підп. «б» п. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII народні депутати України належать до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. За ч. 1 ст. 3 вище згаданого Закону народні депутати України є суб'єктами, відповідальними за дотримання вимог антикорупційного законодавства і вчинення корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією. Відповідно до примітки 3 до ст. 368 Кримінального Кодексу України (далі ККУ) народні депутати України є службовими особами, які займають особливо відповідальне становище.

Ст.1 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII проголошує узагальнений статус народного депутата України: це обраний відповідно до українського законодавства представник Українського народу у Верховній Раді України (далі ВРУ) і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати на постійній основі повноваження, передбачені Конституцією України та законами України. Звання народного депутата із зазначенням порядкового номера скликання ВРУ зберігається за ним довічно, за винятком дострокового припинення повноважень народного депутата відповідно до п. п. 1-4, 6 ст. 4 вище згаданого Закону.

Ст. 10 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII визначає загальні положення про повноваження народних депутатів, відповідно до яких кожен народний депутат має право:

одного ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях ВРУ та її органів, до складу яких його обрано, брати участь у роботі будь-якого органу ВРУ з правом дорадчого голосу, якщо інше не передбачено законом, реалізації на засіданнях ВРУ та в роботі її органів наданих йому прав відповідно до Конституції України та законів України, брати особисту участь у засіданнях ВРУ чи її органів, до складу яких його обрано, право на внесення поправок, пропозицій та зауважень при опрацюванні і прийнятті законопроектів, постанов та інших актів ВРУ, які розглядаються і по них приймаються рішення щодо їх врахування чи відхилення, право не нести юридичної відповідальності за позицію, результати голосування або висловлювання у ВРУ та її органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-ХІІ народний депутат має право законодавчої ініціативи, яке реалізується у формі внесення до ВРУ: 1) законопроекту; 2) проекту постанови; 3) іншої законодавчої пропозиції. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-ХІІ народний депутат має право на депутатський запит. Відповідно до ст. 15 вище згаданого Закону народний депутат має право на депутатське звернення. Відповідно до ч.ч. 2, 3 ст. 17 вище згаданого Закону народний депутат користується правом невідкладного прийому з питань депутатської діяльності керівниками та іншими посадовими особами розташованих на території України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, громадських організацій і політичних партій, правом безперешкодно відвідувати органи державної влади та органи місцевого самоврядування, правом безперешкодного доступу на всі підприємства, в установи та організації, розташовані на території України, незалежно від їх підпорядкування, форм власності, режиму секретності, при цьому вимоги про пред'явлення чи оформлення документів, крім посвідчення народного депутата України, а також особистий огляд народного депутата, огляд та перевірка його речей забороняються. Відповідно до ст. 17 вище згаданого Закону народний

депутат має права: порушувати у ВРУ питання про необхідність проведення перевірок додержання законів органами державної влади чи місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та об'єднаннями громадян, розташованими на території України, чи їх посадовими особами, про проведення розслідувань з питань, що становлять суспільний інтерес, та брати участь у таких розслідуваннях; на місці вимагати негайного припинення порушення прав, свобод і інтересів людини та громадянина, що охороняються законом, або звертатися з вимогою у паперовій або електронній формі до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій припинити такі порушення; брати участь у розгляді в органах державної влади і органах місцевого самоврядування пропозицій та вимог виборців, інших питань, пов'язаних із здійсненням депутатських повноважень; брати участь з правом дорадчого голосу у роботі сесій сільських, селищних, міських, районних у містах (в містах з районним поділом), районних і обласних рад та засіданнях їх органів; залучати до участі у розгляді пропозицій, заяв і скарг, які надійшли на його ім'я, а також у прийомі громадян посадових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій; одержати інформацію з питань, пов'язаних із здійсненням ним депутатських повноважень, від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; зустрічатися з виборцями, колективами підприємств, установ та організацій, об'єднаннями громадян.

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII народний депутат України зобов'язаний:

- 1) дбати про благо України і добробут Українського народу, захищати інтереси виборців та держави;
- 2) додержуватися вимог Конституції України, цього Закону, закону про регламент ВРУ та інших законів України, додержуватися присяги народного депутата України;
- 3) бути присутнім та особисто брати участь у засіданнях ВРУ та її органів, до складу яких його обрано;
- 4) особисто брати участь у голосуванні з питань, що розглядаються ВРУ та її органами;
- 5)

виконувати доручення ВРУ, відповідного комітету, депутатської фракції (групи), тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії ВРУ, до складу яких його обрано; 6) інформувати ВРУ та її органи, до складу яких його обрано, про виконання даних доручень; 7) додержуватись вимог трудової дисципліни та норм депутатської етики; 8) як член депутатської фракції (групи): додержуватись вимог Положення про депутатську фракцію (групу); виконувати функції, закріплені Положенням про депутатську фракцію (групу); представляти інтереси депутатської фракції (групи) у комітеті, тимчасовій спеціальній або тимчасовій слідчій комісії, до складу яких його обрано; 9) як член комітету, тимчасової спеціальної або тимчасової слідчої комісії: бути присутнім на їх засіданнях та брати участь у їх роботі; під час цієї роботи додержуватись порядку та норм депутатської етики; виконувати доручення комітету, підкомітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії, визначені їх рішеннями; 10) завчасно повідомляти про неможливість бути присутнім на засіданні ВРУ чи її органів керівників цих органів; 11) постійно підтримувати зв'язки з виборцями, вивчати громадську думку, потреби і запити населення, а у разі необхідності повідомляти про них ВРУ та її органи, вносити пропозиції та вживати в межах своїх повноважень заходи щодо їх врахування в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; 12) інформувати виборців про свою депутатську діяльність періодично, але не рідше двох разів на рік; 13) розглядати звернення виборців відповідно до вимог та в порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян».

Ст. 2 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII встановлює що повноваження народного депутата починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед ВРУ з моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом, а припиняються з моменту відкриття першого засідання ВРУ нового скликання, якщо немає підстав для дострокового припинення повноважень. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII повноваження народного депутата припиняються достроково у разі: 1) особистої

заяви про складення депутатських повноважень; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України; 5) смерті; 6) зайняття несумісними із статусом народного депутата України видами діяльності, які перелічені вище.

2.1.2 Поняття імунітету та індемнітету народних депутатів України

Імунітет (лат. «immunitas» – звільнення) – ситуація, у якій особа є захищеною від правових дій. Імунітет – це заборона притягнення депутата до кримінальної відповідальності без попередньої згоди на це парламенту.

Індемнітет (лат. «indemnitas» – відшкодування) – захист від юридичної відповідальності за щось. Парламентський індемнітет – привілей депутатів парламенту, що полягає в їх невідповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах (за винятком образи чи наклепу) як у період здійснення депутатських повноважень, так і після закінчення їхнього терміну. Означає заборону переслідування депутата за будь-які дії, вчинені ним під час виконання депутатських обов'язків (промову в парламенті, голосування, участь у комісіях та інше – індивідуальний характер). Ніхто, зокрема й сам парламент, не може притягнути депутата до відповідальності за ці дії навіть після того, як він перестав бути членом парламенту.

Після внесення змін до Конституції від 1 січня 2020 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України» від 03.09.2019 р. № 27-IX ст. 80 Конституції України має такий вигляд: «Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп». Фактично в Основному законі залишилися ознаки лише індемнітету.

Венеційська комісія виділила декілька моделей індемнітету: абсолютний (безумовний), обмежений законом та обмежений парламентом. Абсолютний

індемнітет полягає в поширенні захисту не тільки на свободу від переслідувань за голосування, але й на всі висловлювання депутатів у межах здійснення їхнього мандату, яке жодним чином не може бути скасовано. Обмежений законом або конституцією індемнітет передбачає часткові заборони висловлювання щодо певних типів виразів, які вважаються особливо докірливими. Це може бути наклеп, вираз ненависті, державна зрада, розголошення державної таємниці тощо. Індемнітет, обмежений парламентом, полягає в тому, що індемнітет може зняти сам парламент на двох підставах: або на основі встановлених критеріїв, або за умови парламентської більшості.

Індемнітет у більшості країн не має абсолютного характеру. Обмеження визначаються: 1) місцем виголошення висловлювань (у деяких країнах депутат не несе відповідальності лише за висловлювання, виголошені в парламенті або його органах); 2) змістом висловлювань (депутати на загальних підставах несуть відповідальність за наклеп або образу; в деяких країнах забороняється висловлювати критику або звинувачення на адресу глави держави або суддів); 3) способом виголошення висловлювань (в деяких країнах депутати не несуть відповідальності за висловлювання, виголошені з парламентської трибуни, однак можуть бути притягнені до відповідальності за висловлювання в інтерв'ю для ЗМІ); 4) часом виголошення висловлювань (в ряді країн на висловлювання, виголошені у міжсесійний період, парламентський індемнітет не поширюється).

Депутатський індемнітет є важливою конституційно-правовою гарантією функціонування парламенту та виконання покладених на депутата обов'язків. Необхідно зауважити, що в українському законодавстві немає визначення понять «наклеп» чи «образу», що суттєво впливає на розширення дискреційних повноважень суду чи суб'єкта, уповноваженого на встановлення у словах парламентаря ознак наклепу. Однак, незважаючи на можливість юридичної відповідальності народного депутата України за наклеп, ця відповідальність не може бути кримінальною, тому що вчинення наклепу було декриміналізовано 02.03.2014 р. на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня

2014 року» від 23.02.2014 р. № 767-VII. Питання про юридичну відповідальність народного депутата України за образу вирішується в ч. ч. 4, 5 ст. 51 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. №1861-VI, відповідно до яких народний депутат України несе дисциплінарну відповідальність за образливі слова у вигляді позбавлення його права брати участь у пленарних засіданнях (до п'яти пленарних засідань). Це рішення доводиться до відома виборців через газету «Голос України». Оскільки в даній статті розглядається саме кримінальна відповідальність народних депутатів України, розгляд понять «наклеп» чи «образа» виходить за межі даної статті.

Щодо іноземного досвіду законодавчого регулювання ситуація така: свобода висловлювань (індемнітет) передбачає захист від усіх форм відповідальності за дії, вчинені під час виконання депутатських функцій. Зарубіжне законодавство використовує різні терміни для позначення цього привілею: «службовий імунітет» в Австрії, «індемнітет» у Німеччині, «свобода висловлювань» у Канаді, Нідерландах, Великобританії. Це є гарантією захищеності парламентарів від будь-яких впливів із боку держави та її органів, а також із боку осіб, що намагаються чинити незаконний тиск. Окрім того, індемнітет передбачає додатковий захист для депутатів під час висловлення позиції, яка суперечить позиції більшості в парламенті. Висловлення позиції виборців, які делегували депутата до парламенту навіть якщо вони й становлять меншість населення, має велике значення. Де факто це означає, що індемнітет передбачає захист частини парламенту, яка створена за результатами виборів, задля вираження нею спільної волі громадян. Індемнітет захищає членів парламенту від більшості видів покарання (кримінального, цивільного, адміністративного) за дії, вчинені в період виконання парламентських обов'язків.

У Великобританії всі учасники парламентських дебатів і розслідувань підпадають під дію індемнітету, відповідно до положень Акта про дипломатичні привілеї 1964 року. Водночас у законодавстві Великобританії не закріплено чіткого переліку осіб, які можуть отримати імунітет чи/та індемнітет, оскільки

відповідно до Акта привілеїв та імунітетів 1988 року такий привілей може бути наданий особі за рішенням Її Величності (наказом парламенту) та підтверджується свідоцтвом, що видається Державним Секретарем.

Індемнітет захищає лише членів парламенту в Білорусі, Данії, Естонії, Фінляндії, Німеччині, Угорщині, Італії, Хорватії, Австрії, Польщі, Румунії, Швеції, учасників парламентських дебатів і розслідувань в Великобританії, Швейцарії, Канаді, Новій Зеландії.

Основним джерелом, що закріплює політичну недоторканність членів Європарламенту, є Протокол № 7 про переваги і звільнення Європейського Союзу. Ст. 9 Протоколу № 7 закріплює основні умови дії депутатської недоторканності, а також її межі. Імунітет європейських депутатів складається з двох елементів. По-перше, на території своєї власної держави вони володіють тим же обсягом депутатської недоторканності, яким наділені депутати національного парламенту (п. «А» ч. 1). І, по-друге, на території іншої держави-учасниці Європейського Союзу вони не підлягають ні затриманню (арешту), ані судовому переслідуванню (п. «В» ч. 1). У цьому випадку, як видається, депутатський імунітет дуже наближається за своїм змістом до дипломатичної недоторканності, а правовий статус депутатів у цьому випадку розрізняється за національною належністю.

Отже, депутатський індемнітет – це особлива категорія, яка передбачає свободу висловлювань депутатів у парламенті. Депутатам гарантується абсолютна свобода висловлювань, за які вони не будуть нести цивільної, кримінальної або адміністративної відповідальності, що зазначено у практиці вищезгаданих країн (окрім образи та клевети).

Індемнітет представників парламенту може бути знятий, така процедура передбачена в законодавстві Швейцарії та Нідерландів. Ініціатором можуть виступати як самі парламентарі, голова парламенту чи палати, так і спеціальні органи. Зазвичай потрібна підтримка більшості від загальної чисельності парламенту на голосуванні, як, наприклад, у Швейцарії (стаття 17а-20 Федерального акта про Федеральні збори).

В Україні, до зміни статті 80 Конституції, як і в більшості пострадянських країнах, діяв абсолютний імунітет. Тож після прийнятих змін ми можемо бачити звуження, а фактично повне усунення, депутатського імунітету. За 30 років незалежності України лише 19 народних депутатів було позбавлено недоторканності, а притягнуто до кримінальної відповідальності – одного. Ці дані свідчать про низку дієвості системи, яка не спроможна якісно забезпечити можливість притягнення депутата до відповідальності. Тож основною метою послаблення депутатського імунітету в Україні була можливість притягнути депутата до відповідальності за скоєний злочин і, відповідно, зменшити можливість депутатів перевищувати владні повноваження. При цьому, з метою убезпечити народних депутатів від незаконного впливу на їх політичну діяльність, в КПК України встановлено особливий, обмежений спеціальними дозвільними процедурами порядок кримінального провадження щодо народних депутатів України. Відповідно до ч. 2 ст.28 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-ХІІ особливості початку досудового розслідування щодо народного депутата України, повідомлення про підозру, затримання, обрання щодо нього запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій визначаються КПК України.

Окремим випадком, який може трапитися тільки з народним депутатом України, є вчинення ним дій, що містять ознаки кримінального правопорушення, під час пленарного засідання. В такому випадку відповідно до абз.1 ч.6 ст.51 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. №1861-VI обговорення питань зупиняється. Головуючий на пленарному засіданні повідомляє Верховну Раду про факт, що відбувся, і оголошує перерву в пленарному засіданні або закриває його і звертається до комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, з пропозицією розглянути це питання і внести пропозиції щодо вжиття відповідних заходів. Якщо зазначені дії вчинені до відкриття пленарного засідання, під час його перерви чи після

закриття, головуючий на пленарному засіданні повідомляє Верховну Раду про них після перерви або після відкриття найближчого пленарного засідання.

2.1.3 Особливості процедури затримання народних депутатів України

Відповідно до ч.2 ст.207 КПК України в будь-якому випадку тільки службова особа може затримати народного депутата України.

Відповідно до ч.2 ст.482-2 КПК України затримання народного депутата України можливо тільки на підставі наданого слідчим суддею дозволу на затримання, виданого на підставі розгляду слідчим суддею погодженого Генеральним прокурором чи в.о. Генерального прокурора клопотання про дозвіл на затримання. Розгляд такого клопотання здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду, в обох ситуаціях за обов'язкової участі народного депутата України, яка забезпечується тим, що слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання. Якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України. Відповідно до ч.5 ст. 190 КПК України ухвала про дозвіл на затримання оскарженню не підлягає.

Відповідно до абз.5 ч.2 ст.482-2 КПК України без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (в. о. Генерального прокурора), дозволяється затримання народного депутата України лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини.

Відповідно до абз.6 ч.2 ст.482-2 КПК України орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову ВРУ.

Відповідно до абз.7 ч.2 ст.482-2 КПК України у разі вчинення затримання стосовно Голови ВРУ орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови ВРУ.

2.1.4 Особливості процедури внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України

Відповідно до ч.1 ст. 482-2 КПК України відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (в. о. Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК України.

Необхідно зауважити, що відповідно до ч.2 ст.214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР). Відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК України у випадку вчинення кримінального правопорушення Головою ВРУ досудове розслідування здійснюють слідчі органів Державного бюро розслідувань. Відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410 ККУ, якщо кримінальне правопорушення вчинено народним депутатом України. Відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 216 КПК України у випадку вчинення народним депутатом України кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 199, 200, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233

ККУ досудове розслідування здійснюють детективи органів Бюро економічної безпеки України.

2.1.5 Особливості процедури застосування запобіжних заходів щодо народних депутатів України

Відповідно до ч.2 ст.482-2 КПК України застосування запобіжного заходу щодо народного депутата України можливо тільки на підставі наданого слідчим суддею дозволу на застосування запобіжного заходу, виданого на підставі розгляду слідчим суддею погодженого Генеральним прокурором чи в.о. Генерального прокурора клопотання про дозвіл на застосування запобіжного заходу. Розгляд такого клопотання здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду, в обох ситуаціях за обов'язкової участі народного депутата України, яка забезпечується тим, що слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання. Якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України.

Відповідно до ст. 205 КПК України ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення. Відповідно до ст. 201 КПК України народний депутат України, до якого застосовано запобіжний захід, та/або його захисник має право подати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - до Вищого антикорупційного суду, клопотання про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування чи зміну додаткових обов'язків, передбачених ч.5 ст.

194 КПК України та покладених на нього слідчим суддею, судом, чи про зміну способу їх виконання. Відповідно до п.п. 2, 3, 4, 5, 5-1 ч.1 ст. 309 КПК України під час досудового розслідування народний депутат України може оскаржити в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; продовження строку тримання під вартою; застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу.

Відповідно до абз.6 ч.2 ст.482-2 КПК України орган або посадові особи, які застосували запобіжний захід щодо народного депутата України, зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову ВРУ.

Відповідно до абз.7 ч.2 ст.482-2 КПК України у разі застосування запобіжного заходу стосовно Голови ВРУ орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови ВРУ.

2.1.6 Особливості процедури повідомлення про підозру народному депутату України

Відповідно до п. 2 ч.1 ст. 481 КПК України письмове повідомлення про підозру народному депутату України здійснюється Генеральним прокурором (в. о. Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Відповідно до ч.2 ст. 481 КПК України Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру народному депутату України, у порядку, передбаченому ч. ч. 1 і 2 ст. 278 КПК України. Відповідно до ч. ч. 1 і 2 ст. 278

КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, а якщо народний депутат України затриманий, то йому письмове повідомлення про підозру вручається не пізніше 24 годин з моменту його затримання.

Відповідно до абз.6 ч.2 ст.482-2 КПК України орган або посадові особи, які повідомили про підозру народного депутата України, зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову ВРУ.

Відповідно до абз.7 ч.2 ст.482-2 КПК України у разі повідомлення про підозру Голові ВРУ орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови ВРУ.

2.1.7 Особливості процедури обшуку щодо народних депутатів України

Відповідно до ч.2 ст. 482-2 КПК України застосування обшуку щодо народного депутата України можливо тільки на підставі наданого слідчим суддею дозволу на застосування обшуку, виданого на підставі розгляду слідчим суддею погодженого Генеральним прокурором чи в.о. Генерального прокурора клопотання про дозвіл на застосування обшуку. Розгляд такого клопотання здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Необхідно зауважити, що відповідно до абз.6, 7 ч.2 ст.482-2 КПК України проведення обшуку народного депутата України не вимагає обов'язкового повідомлення Голови ВРУ про обшук, проведення обшуку Голови ВРУ не

вимагає обов'язкового повідомлення Першого заступника Голови ВРУ про обшук.

Відповідно до ч.3 ст.309 КПК України ухвала слідчого судді про обшук під час досудового розслідування оскарженню не підлягає.

2.1.8 Особливості проведення слідчих дій щодо народних депутатів України

Відповідно до ч.2 ст. 482-2 КПК України проведення слідчих дій, які відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, у тому числі негласних (розшукових) дій, щодо народного депутата України можливо тільки на підставі наданого слідчим суддею дозволу на проведення слідчих дій, виданого на підставі розгляду слідчим суддею погодженого Генеральним прокурором чи в.о. Генерального прокурора клопотання про дозвіл на проведення слідчих дій. Розгляд такого клопотання здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду за обов'язкової участі народного депутата України, яка забезпечується тим, що слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання, за виключенням розгляду клопотань про обшук чи негласні (розшукові) слідчі дії, який не потребує участі народного депутата України та повідомлення його про розгляд. Якщо після повідомлення про розгляд народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України.

Відповідно до абз.6 ч.2 ст.482-2 КПК України орган або посадові особи, які провели слідчі дії, які відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, щодо народного депутата України, зобов'язані

негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову ВРУ, за виключенням проведення негласних (розшукових) слідчих дій.

Відповідно до абз.7 ч.2 ст.482-2 КПК України у разі проведення слідчих дій, які відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, щодо Голові ВРУ орган або посадові особи, які провели ці дії, зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови ВРУ, за виключенням проведення негласних (розшукових) слідчих дій.

2.1.9 Особливості судового розгляду кримінальної справи щодо народних депутатів України

Відповідно до п.2 ч.1 ст.483 КПК України про ухвалення вироку народному депутату України повинні повідомити органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад, тому про ухвалення обвинувального вироку народному депутату України обов'язково повідомляють ВРУ.

2.1.10 Особливості процедури дострокового припинення повноважень народних депутатів України

Відповідно до ч. 2 ст. 81 Конституції України повноваження народного депутата України припиняються достроково у разі: 1) складення повноважень за його особистою заявою; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення його громадянства або його виїзду на постійне проживання за межі України; 5) якщо протягом 20 днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, ці обставини ним не усунуто; 6) невходження народного депутата

України, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), до складу депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій) або виходу народного депутата України із складу такої фракції; 7) його смерті. Ст. 4 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. №2790-XII визначає наступні підстави для дострокового припинення повноважень народного депутата: 1) особиста заява про складення депутатських повноважень; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення його громадянства або виїзду на постійне проживання за межі України; 5) смерті; 6) порушення вимог про зайняття несумісною діяльністю. В даній статті розглядається лише дострокове припинення повноважень народного депутата України внаслідок набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього.

Відповідно до ч.5 ст. 81 Конституції України у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо народного депутата України його повноваження припиняються з дня набрання законної сили рішенням суду.